

СТУДЕНТСКА ПРОГРАМА ЗА ЗАКОНОДАТЕЛНИ ПРОУЧВАНИЯ

НАРОДНО СЪБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Студентска програма за законодателни проучвания

София 1000, пл. Ал. Батенберг №1;
тел.: (+359 2) 9392345;
Web page: students.parliament.bg

ЗАКОНОДАТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ

**ТЕМА: „ВЪВЕЖДАНЕ НА ПРИНЦИПА „СПОДЕЛЕНО
РОДИТЕЛСТВО“ В СЕМЕЙНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО“**

София, юли 2018 г.

НАРОДНО СЪБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Тема:

**„Въвеждане на принципа „споделено родителство“ в семейното
законодателство“**

ВЪЗЛОЖИТЕЛ НА ПРОУЧВАНЕТО:

КОМИСИЯ ПО ВЪПРОСИТЕ НА ДЕЦАТА, МЛАДЕЖТА И СПОРТА

НАУЧНО РЪКОВОДСТВО:

ВЕРГИНИЯ ХРИСТОВА МИЧЕВА - РУСЕВА

КООРДИНАТОР:

ЗДРАВКА АНТОНОВА ХРИСТОВА

УЧАСТНИЦИ:

- 1. ЕМАНУИЛ ДАМЯНОВ КОЛЕВ**
- 2. МАРИЯ СТЕФАНОВА ЦВЕТАНОВА**
- 3. МИРЕЛА ВАЛЕРИЕВА АНДРЕЕВА**

София, юли 2018 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1.	РЕЗЮМЕ	1
2.	АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА УРЕДБАТА В БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО	6
3.	ГЕРМАНИЯ	11
4.	ИТАЛИЯ.....	14
5.	ФРАНЦИЯ	17
6.	ГЪРЦИЯ	19
7.	РУМЪНИЯ	21
8.	УНГАРИЯ.....	24
9.	ЧЕХИЯ	25
10.	ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	29
11.	ШВЕЦИЯ.....	30
12.	БЕЛГИЯ.....	31
13.	НОРВЕГИЯ.....	32
14.	ХОЛАНДИЯ.....	32
15.	ХЪРВАТИЯ.....	33
16.	АВСТРИЯ.....	33
17.	ИСЛАНДИЯ.....	33
18.	ДОКУМЕНТИ НА СЪВЕТА НА ЕВРОПА.....	33
19.	СОЦИОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ, СТАНОВИЩА НА ЕКСПЕРТИ	35
20.	ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	37

**Въвеждане на принципа „споделено родителство“ в семейното законодателство –
резюме**

Актуално състояние на уредбата в българското законодателство

Родителските права и задължения по отношение на детето в българското законодателство се упражняват от двамата родители заедно или поотделно. Когато родителят е действал сам, той е длъжен да уведоми другия родител /така чл.123 ал.1 от действащия СК/. Родителите имат равни права и задължения, независимо дали са в брак /чл.122 ал.2 от действащия СК/. Когато родителите се разделят и престанат да живеят заедно с децата и отнесат спора за упражняването на родителски права върху ненавършилите пълнолетие деца пред съда, при липса на съгласие между родителите да продължат съвместно да упражняват родителските права, съдът е длъжен да предостави упражняването им само на единия родител. Под упражняване на родителските права съдебната практика е приела разбирането, че се има предвид „тяхното ежедневно осъществяване, както и действията по закрилата, защитата и представителството на децата“ /вж. ППВС №1 по гр.д.№ 3/74г., към което като относимо разбиране препраща ОСГК на ВКС по т.д.№ 1/2016г./ . Или т.н. съвместно родителство не е познато на нашето право при спор за родителски права по чл.59 ал.2 и чл.127 ал.2 от СК.

В последните години в практиката на съдилищата се появиха случаи, при които родителските права се предоставят за общо упражняване на двамата съпрузи и при липса на споразумение между тях, т.е. служебно от съда на основание чл.59 ал.2 от СК /така решение №114/08.04.2015г. по гр.д.№ 1421/14г. на РС Силистра.

С ТР №1/2016г. от 03.07.2017г. по т.д.№1/2016г., ОСГК, ВКС изрично постанови, че „Разпоредбата на чл. 59, ал. 2 СК изключва възможността родителските права да бъдат предоставени за упражняване съвместно на двамата родители в случай, че не се постигне споразумение по упражняването им“. Така ВКС окончателно преустанови появилите се плахи опити в някои съдилища да избегнат установеното в годините правило при развод родителската власт да се концентрира в единия родител. Независимо от това, следва да се посочи като положителен резултат установилата се във все повече съдилища практика в своите решения съдът да разширява възможността за лични контакти между детето и родителя, при когото то не живее.

С цел установяване на законодателството и практиката в други европейски държави досежно споделеното родителство, се извърши проучване в следните държави, съобразно възложената задача: Германия, Италия, Франция, Гърция, Румъния, Унгария, Чехия.

Германия: В правната система на Германия съществува възможност за съвместно упражняване на родителските права. При съвместно упражняване на родителските права всички решения се вземат съвместно от двамата родители и

техните права са еднакви. Съвместното упражняване на родителски права е уредено в Гражданския кодекс (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB). Въпросите, свързани с упражняването на родителските права, се разглеждат от Семейните съдилища (Familiengericht). В германското законодателство е налице презумпция, че съвместното упражняване на родителски права е в най-добрия интерес на детето. Съвместно упражняване на родителски права може да бъде постановено и против волята на единия или двамата родители. Във всички случаи водещ е най-добрият интерес на детето.

Италия: След реформите от 2006г., съвместното упражняване на родителски права при раздяла или развод е прието за общо правило. Съвместното упражняване на родителски права не означава, че детето прекарва еднакво време с всеки родител, тъй като съдът по своя преценка определя режим на лични отношения при развод или раздяла. Родителски права се предоставят на единия родител само ако противното би нарушило най-добрият интерес на детето. Родителят, на когото не са предоставени родителски права, освен ако съдът изрично постанови противното, продължава да има право на личен контакт с детето и е необходимо да има участие във вземането на най-важните решения за него. Той има право да се обърне към съда когато не бъде постигнато съгласие с другия родител, ако смята, че най-добрият интерес на детето е нарушен. Правната регламентация на родителските права се съдържа в Гражданския кодекс на Италия. Споровете относно родителски права се разглеждат от специални подразделения на общите съдилища.

Франция: След реформите от 2002г. разделените родители, независимо дали са били в брак или не, продължават да упражняват съвместна родителска отговорност за своите деца, което е общият принцип, предвиден в член 372 на FCC. Въпреки това съдията (juge aux affaires familiales) може при изключителни обстоятелства (например домашно насилие върху детето) и в светлината на висшия интерес на детето да предостави изключителното упражняване на родителската отговорност на един от родителите. Това решение, което остава като възможност рядко, изисква сериозна мотивация от страна на съда. Ако съдът се произнесе по молба на един от родителите, решението трябва да изясни сериозните причини, които пречат на упражняването на съвместната родителска власт. Пребиваването на детето може да бъде определено на редуващо се място както в дома на всеки родител, така и в местожителството на един от родителите.

Гърция: В случай на развод или раздяла и ако двамата родители са живи, въпросът за родителската отговорност се решава от съда. Родителската отговорност може да бъде присъдена на единия родител или — ако и двамата са съгласни и заедно определят местожителството на детето — съвместно на двамата родители. Съдът може да реши друго и по-специално може да раздели упражняването на родителската отговорност между родителите или да я предостави на трето лице. Уредбата на Гърция е близка до тази на България. Със сегашното гръцко законодателство почти няма възможност за споделено родителство между родители в случай на развод. В 98% от

случаите гръцките съдии решават срещу бащите и разпореждат на майките да имат изключителен родителски права.

Румъния: Преди 01.10.2011 г. е било възможно само съдът да определя упражняването на родителските права след развода. Съдията е бил длъжен да избере родител, който да се грижи за детето, като в 80-85% от случаите това е била майката. През октомври 2011 г. влиза в сила нов граждански кодекс, който позволява на родителите да се споразумеят за съвместно родителство, когато и двамата родители биха могли да се споразумеят относно план за родителство, т.е. график, разпределящ времето и местожителството на детето между двамата родители. Новият закон от 2013г. забранява на родителите да се отказват от споделено родителство. Това е било необходимо, тъй като между октомври 2011 г. и октомври 2013 г. около 50% от родителите, които преминават през съдилищата в производството по развод, са заявили, че са съгласни да се откажат от споделено родителство. Това вече е изрично забранено от Закон 257/ 30.09.2013 г. След тези промени в Румъния съдът постановява споделено родителство и само ако има основателни причини, свързани с най-добрия интерес на детето може да се предостави упражняването на родителските права на единия родител. Другият родител си запазва правото на лични отношения с детето.

Унгария: Уредбата е близка с тази на нашата страна. Споделеното родителство не може да бъде поискано от един родител. Съдът трябва да определи при кой родител ще остане правото да упражнява родителските права. Това може да бъде преодоляно само с взаимно съгласие между родителите. Съдебната практика в Унгария показва, че след развод споделено родителство се среща само към 0,1% от случаите на развод годишно.

Чехия: В законодателството се прави разлика между поставянето на детето под грижите на единия от неговите родители, при условията на споделено упражняване на родителските права или на съвместно упражняване на родителските права, или под грижите на лице, различно от неговите родители. Когато съдът решава на кого да възложи грижите за детето, той взема решение, което отговаря на интересите на детето. Съдът може да се откаже да разпорежи споделено или съвместно упражняване на родителски права, ако родителите успяват да общуват и да си сътрудничат. Съвместно упражняване на родителските права (съвместно отглеждане) означава, че не е постановено конкретно решение детето да бъде поверено на грижите на единия от родителите. На практика това означава, че при съвместното упражняване на родителските права единият родител може например да обезпечава образователните потребности на детето, а другият — неговите спортни дейности и/или единият родител се съсредоточава върху езиковото обучение на детето, докато другият родител се съсредоточава върху други извънучебни дейности на детето. Двамата родители съвместно обезпечават здравните грижи и материалните потребности на детето (например готвене, почистване, облекло и т.н.). Ако бъде възложено съвместно упражняване на родителските права по отношение на детето, родителите трябва да са съгласни с това. Споделено упражняване на родителските права (периодично редуване

при отглеждането) означава, че е определено детето да живее под грижите на всеки един от родителите, които се редуват през точно определен период от време. Съдът определя също така правата и задълженията, които се упражняват през тези периоди.

За пълнота на изследването и за по-добра яснота и информираност, е проследена правната уредба и в други европейски държави като Великобритания, Швеция, Белгия, Норвегия, Холандия, Хърватия, Австрия, Исландия.

Посочени са относимите към проблема документи на Съвета на Европа, някои от които като Европейската конвенция за правата на човека, Конвенцията за правата на детето са част от вътрешното ни право и с приоритет пред националното ни право. С препоръчителен характер са няколко изброени препоръки, както и наскоро приетата Резолюция 2079 /2015/ за равенството и споделените родителски задължения: ролята на бащите, приета от Парламентарната асамблея на Съвета на Европа на 2.10.2015г., с която се отправят 12 конкретни препоръки на държавите членки на Съвета на Европа, между които и България.

В проучването са включени и резултатите от социологически проучвания, експертни становища от Европа и САЩ, които подкрепят споделеното родителство и го намират по-благоприятно както за децата, така и за родителите след тяхната раздяла.

Посочени са и принципите на Комисията по европейско семейно право.

В заключение следва да се посочи, че в последните 30 години в световен план настъпиха съществени промени в областта на семейното право. Реформа с преминаване от еднолично упражняване на родителските права към споделено родителство е направена в САЩ, Канада, Австралия. Впоследствие промени настъпват в Европа – Франция, Италия, Португалия, Белгия, Скандинавските държави, Германия също в подкрепа на споделеното родителство. Но не всички европейски държави са го възприели, вкл. и България.

Съвместното родителство следва да се приеме в законодателството на България. То съответства на съвременните обществени отношения, на равноправните роли в обществото на жените и мъжете, на необходимостта децата да поддържат връзка с двамата си родители, за да бъдат положителни хора и успешни граждани в бъдеще. Опитът на държавите, които са го въвели е красноречив. Въвеждането на този институт следва да стане постепенно и без сътресения в обществото, като съдът следва да решава всеки случай индивидуално с оглед най-добрия интерес на детето. Необходимо е обучение на родителите, да им се предоставят консултантски услуги /вкл. и в рамките на съществуващите социални услуги/, възможност съдът да задължи родителите да ползват медиация, информиране на обществото, обучение на институциите, които са ангажирани с този проблем /суд, социални работници, медиатори, адвокати, педагози, психолози, и други/, специализация на съда.

В заключение изследователският екип прави конкретно предложение за законодателни промени в Семейния кодекс, Гражданския процесуален кодекс и Закона за българските лични документи, с мотиви към предложените текстове.

Въвеждане на принципа „споделено родителство“ в семейното законодателство

Актуално състояние на уредбата в българското законодателство

Родителските права и задължения по отношение на детето в българското законодателство се упражняват от двамата родители заедно или поотделно. Когато родителят е действал сам, той е длъжен да уведоми другия родител /така чл.123 ал.1 от действащия СК/. Родителите имат равни права и задължения, независимо дали са в брак /чл.122 ал.2 от действащия СК/. Когато родителите се разделят и престанат да живеят заедно с децата и отнесат спора за упражняването на родителски права върху ненавършилите пълнолетие деца пред съда, при липса на съгласие между родителите да продължат съвместно да упражняват родителските права, съдът е длъжен да предостави упражняването им само на единия родител. Под упражняване на родителските права съдебната практика е приела разбирането, че се има предвид „тяхното ежедневно осъществяване, както и действията по закрилата, защитата и представителството на децата“ /вж. ППВС №1 по гр.д.№ 3/74г., към което като относимо разбиране препраща ОСГК на ВКС по т.д.№ 1/2016г./ . Или т.н. съвместно родителство не е познато на нашето право при спор за родителски права /по чл.59 ал.2 и чл.127 ал.2 от СК/.

Споровете за упражняване на родителски права се разглеждат от Районните съдилища като първа инстанция, от Окръжните съдилища като въззивна инстанция и от Върховния касационен съд като последна инстанция. Липсва специализация на съдиите, като само в Софийски районен съд и в Софийски градски съд има обособени брачни отделения, които са специализирани и разглеждат , но не само, дела за развод, спорове за родителски права, за пътуване на децата, осиновявания, дела за домашно насилие и др.

В исторически план законодателната уредба по отношение на предоставянето упражняването на родителските права и определяне на личните отношения между децата и родителите при развод или при разногласие между родителите не е търпяла съществено развитие или промяна.

В Семейния кодекс /СК/ от 1968г. /отм./ уредбата е в чл.29 ал.1 съгласно който:

“В случай на развод съдът служебно постановява на кого от съпрузите се предоставя упражнението на родителските права спрямо децата, определя мерките относно упражняването на тези права и относно личните отношения между децата и родителите и издръжката на децата. Съдът може да постанови децата да живеят при някое трето лице или в съответно заведение. Съдът изслушва родителите, а ако е уместно, и децата и близки на семейството и решава въпросите с оглед на интересите на децата“.

Аналогична е разпоредбата и в СК от 1985г. /отм./, чл.106 ал.1 – 4 който гласи:

„Чл. 106. (1) При допускането на развода съдът служебно постановява на кого от съпрузите се предоставя упражняването на родителските права, определя мерките относно упражняването на тези права и относно личните отношения между децата и родителите и издръжката на децата.

(2) Съдът предоставя упражняването на родителските права, след като прецени всички обстоятелства с оглед интересите на децата. Тези права не могат да бъдат предоставени на виновния за развода съпруг, ако това ще се отрази отрицателно на отглеждането и възпитанието на децата.

(3) Съдът изслушва родителите и децата, ако са навършили четиринадесет години. Ако е уместно, той изслушва и децата, навършили десет години, както и близки на семейството.

(4) (Изм. - ДВ, бр. 63 от 2003 г.) По изключение, ако интересите на децата налагат, съдът може да постанови те да живеят при дядо, баба, други роднини или близки, с тяхно съгласие, в приемно семейство или в специализирана институция“.

Сега действащия СК в сила от 01.10.2009г. в чл.59 от ГПК дава следната уредба:

„Чл. 59. (1) При развод съпрузите по общо съгласие решават въпросите относно отглеждането и възпитанието на ненавършили пълнолетие деца от брака в техен интерес. Съдът утвърждава споразумението по реда на чл. 49, ал. 5.

(2) Ако не се постигне споразумение по ал. 1, съдът служебно постановява при кого от родителите да живеят децата, на кого от тях се предоставя упражняването на родителските права, определя мерките относно упражняването на тези права, както и режима на личните отношения между децата и родителите и издръжката на децата.

(3) Определянето на режима на личните отношения между родителите и децата включва определяне на период или на дни, в които родителят може да вижда и взема децата, включително през училищните ваканции, официалните празници и личните празници на детето, както и по друго време.

(4) Съдът решава въпросите по ал. 2, след като прецени всички обстоятелства с оглед интересите на децата като: възпитателските качества на родителите, полаганите до момента грижи и отношение към децата, желанието на родителите, привързаността на децата към родителите, пола и възрастта на децата, възможността за помощ от трети лица - близки на родителите, социалното обкръжение и материалните възможности.

(5) Размерът на издръжката трябва да осигури условията на живот на детето, които е имало преди развода, освен ако това би създавало особени затруднения на дължащия издръжка родител.

(6) (Изм. - ДВ, бр. 100 от 2010 г., в сила от 21.12.2010 г.) Съдът изслушва родителите, както и децата при условията на чл. 15 от Закона за закрила на детето, взема становище от дирекция "Социално подпомагане" и ако е уместно, изслушва и други лица. При данни, че е налице родителско отчуждение, съдът изслушва също лице - психолог.

(7) (Изм. и доп. - ДВ, бр. 100 от 2010 г., в сила от 21.12.2010 г.) По изключение, ако интересите на децата налагат това, съдът може да постанови те да живеят при дядо и баба или в семейство на други роднини или близки, с тяхно съгласие. Ако това не е възможно, детето се настанява в приемно семейство, в специализирана институция, посочени от дирекция "Социално подпомагане" или му се предоставя социална услуга - резидентен тип. Във всички случаи съдът определя подходящ режим на лични отношения между детето и родителите.

(8) При необходимост съдът определя подходящи защитни мерки за осигуряване на изпълнение на решението по ал. 2 и 7 като:

1. осъществяване на личните отношения в присъствието на определено лице;
2. осъществяване на личните отношения на определено място;
3. поемане на разходите за пътуване на детето, а ако е необходимо - и на лицето, което го придружава“.

Действащият СК дава по-модерно звучене на правната уредба, въвежда нови елементи, разширява възможностите за контакт между детето и родителя, при когото то не живее /напр. през ваканциите, празничните дни, личните празници/, въвежда ролята на социалните служби като подпомагащи съда при вземане на решение по спорове за родителски права, въвежда и понятието „родителско отчуждение“, въвежда задължителната съдебната практика на ВКС, но не променя установеното правило, че при развод, ако родителите не постигнат споразумение, брачният съд служебно постановява при кого от двамата родители да живеят децата и на кого се предоставя упражняването на родителските права. Т.н. споделено/съвместно упражняване на родителство е възможно по действащото ни законодателство само в хипотезата на чл.59 ал.1 от СК, когато двамата родители постигнат споразумение относно отглеждането и възпитанието на ненавършилите пълнолетие деца. Ако родителите не постигнат споразумение, то тогава съдът служебно определя при кого да живее ненавършилото пълнолетие дете и кой от двамата родители ще упражнява родителските права. Правило е, детето да живее при този родител, който упражнява родителските права.

Аналогична е разпоредбата на чл.123 от СК, която урежда спор за родителски права между родители, които нямат сключен граждански брак. Ако те не постигнат споразумение за съвместно да упражняват родителските права върху детето, то съдът е длъжен да възложи само на единия родител да упражнява родителските права, при когото и постановява детето да живее.

Още при действието на СК от 1968 г. е прието Постановление на Пленума № 1/12.11.1974 г. на Върховния съд /ВС/, с което е обобщена съдебната практика по предоставяне упражняването на родителските права и определяне на личните отношения между децата и родителите при развод. Според т. 3 от постановлението бракоразводният съд определя родителя, който еднолично ще упражнява родителските права в бъдеще, като държи сметка за интересите на децата, и по този начин определя и местоживеенето им при този родител. Тези указания, основаващи се на разпоредбата на чл. 29 ал. 1 от СК (1968 г. – отм.), респ. чл. 106 ал. 1 от СК (1985 г. – отм.), не са

обявени за изгубили актуалност и при действието на новия СК (в сила от 01.10.2009 г.), доколкото разпоредбата на чл. 59 ал. 2 от СК предвижда, че при липса на споразумение между съпрузите бракоразводният съд служебно постановява при кого от родителите да живеят децата и на кого се предоставя упражняването на родителските права. Пленумът на ВС е бил на мнение, че прекратяването на брака прави практически невъзможно съвместното упражняване на родителските права. Поради това и съдът по закон служебно предоставя упражняването на родителските права на единия от съпрузите. ВС постановява, че по смисъла на закона се предоставя само упражняването на правата, защото задълженията на родителя, комуто не се предоставя упражняването на родителските права, се запазват и при развод. Под упражняване на родителските права се разбира тяхното ежедневно осъществяване, както и действията по закрилата, защитата и представителството на децата.

Същевременно в последните години в практиката на съдилищата се появиха случаи, при които родителските права се предоставят за общо упражняване на двамата съпрузи и при липса на споразумение между тях, т.е. служебно от съда на основание чл.59 ал.2 от СК /така решение №114/08.04.2015г. по гр.д.№ 1421/14г. на РС Силистра.

За да преодолее колебанията в съдебната практика, Върховният касационен съд образува тълкувателно дело и се произнесе с Тълкувателно решение №1/2016г. от 03.07.2017г. по т.д.№1/2016г. В мотивите на решението ОСГК на ВКС излага следното задължително за съда разбиране „При прекратяването на брака чрез развод, ако между родителите е налице съгласие относно отглеждането на децата, ще се постигне споразумение, което ще се утвърди от съда при решаване на въпросите по отглеждането и възпитанието на децата в техен интерес, и в случай, че е постигнато съгласие как ще се упражняват родителските права, е допустимо съвместното им упражняване. Когато договореностите, включени в рамките на това съгласие, са в интерес на децата и са утвърдени от съда, постигнатото съгласие има приоритет пред възможността за еднолично упражняване на родителски права и задължения от съответния родител. В случаите, когато родителите постигнат съгласие по някои, но не по всички релевантни въпроси, свързани с децата, те ще бъдат обвързани от споразумението си до обхвата на договореното, а по отношение на останалите въпроси – от даденото от съда разрешение, при което възлагането на упражняването на родителските права на единия родител създава механизъм на защита на ненавършилите пълнолетие деца“. Според ВКС „няма законова пречка упражняването на родителските права при постигнато между родителите съгласие да бъде разпределено помежду им чрез определяне от съда на мерки относно упражняването им. Ежедневно осъществяваните права (чрез които се предоставят фактическите грижи на детето, вкл. надзор, защита и контрол) е целесъобразно да се предоставят на родителя, при когото е определено местоживеенето на детето. Упражняване на правата, чрез които се защитават основни, дълготрайни интереси на детето (образование, лечение, управление на имуществото и др., като това включва и представителство и попечителско съдействие), може да се предостави съвместно на двамата родители. Във всеки случай е

задължителна преценката на съда на интересите на детето като водещ критерий за определяне на конкретен режим на съвместно упражняване на родителските права“. ВКС счита, че „чрез решението си по чл. 59, ал. 2 СК съдът изпълнява социалната си функция за предоставяне на адекватна защита на ненавършилите пълнолетие деца с оглед запазването на висшите им интереси и гарантира правната сигурност, задължавайки и най-вече вменявайки отговорност на „по - добрия“ (с оглед интересите на детето) родител да се грижи за тяхното непосредствено отглеждане и възпитание, до постигането на общо съгласие относно упражняването на родителските права“. В заключение на поставения в тълкувателното дело въпрос ВКС дава следния окончателен отговор „Разпоредбата на чл. 59, ал. 2 СК изключва възможността родителските права да бъдат предоставени за упражняване съвместно на двамата родители в случай, че не се постигне споразумение по упражняването им“.

С това свое решение ВКС окончателно преустанови появилите се плахи опити в някои съдилища да избегнат установеното в годините правило при развод родителската власт да се концентрира в единия родител. Независимо от това, следва да се посочи като положителен резултат установилата се във все повече съдилища практика в своите решения съдът да разширява възможността за лични контакти между детето и родителя, при когото то не живее. В съответствие с философията на новите текстове на СК от 2009г. съдът разделя времето през ваканциите между двамата родители, както и празничните дни по Коледа и Великден, разпорежда детето да прекарва не само стандартния режим от два уикенда през месеца при родителя, с когото не живее, а и през работните дни – за няколко часа вечерта след училище или детската градина, или с приспиване, като този родител е длъжен да заведе детето сутринта в съответното учебно заведение. Все по-рядко може да се срещне решение, при които съдът постановява „стандартния“ / възприет в практиката от дълги години / режим на лични отношения с детето – две съботи и недели в месеца с приспиване и 10 дни през лятото.

В същото време от няколко години вече сдружения на родители /предимно бащи/ настояват за законодателни промени, които ще позволят при развод съдът да постанови споделено упражняване на родителските права. Аргумент в подкрепа на това предложение е несъмненото предимство от гледна точка на съхраняване на емоционалната връзка на детето с двамата му родители и пълноценното му възпитание и израстване.

Друг аргумент в подкрепа е и разпоредбата на чл.18 от Конвенцията за правата на детето на ООН, която е ратифицирана от РБългария / в сила от 3.07.1991г./ и съгласно чл.5 ал.4 от Конституцията е част от вътрешното ни право и има предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат. Текстът на ал.1 на чл.18 гласи следното „Държавите - страни по Конвенцията, полагат всички усилия за осигуряване признаването на принципа, съгласно който двамата родители носят обща отговорност за отглеждането и развитието на детето. Родителите или

според случая законните настойници носят първостепенна отговорност за отглеждането и развитието на детето. Висшите интереси на детето са тяхна основна грижа“.

С цел установяване на законодателството и практиката в други европейски държави досежно приложението на споделеното родителство, се извърши проучване в следните държави, съобразно възложената задача: Германия, Италия, Франция, Гърция, Румъния, Унгария, Чехия.

Резултатите от проучването по посочените държави могат да се обобщят до следното:

Германия:

В правната система на Германия съществува възможност за съвместно упражняване на родителските права. При съвместно упражняване на родителските права всички решения се вземат съвместно от двамата родители и техните права са еднакви. Съвместното упражняване на родителски права е уредено в Гражданския кодекс (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB). Въпросите, свързани с упражняването на родителските права, се разглеждат от Семейните съдилища (Familiengericht). В германското законодателство е налице презумпция, че съвместното упражняване на родителски права е в най-добрия интерес на детето. Съвместно упражняване на родителски права може да бъде постановено и против волята на единия или двамата родители. Във всички случаи водещ е най-добрият интерес на детето.

Правна регламентация на съвместното упражняване на родителски права-общ преглед:

Правната уредба на родителските права се съдържа в Гражданския кодекс на Германия (Bürgerliches Gesetzbuch), наричан по-надолу BGB.

При съвместното упражняване на родителски права, правата на двамата родители са еднакви.

Съгласно пар. 1626 от BGB, родителските права се упражняват съвместно, ако родителите имат сключен брак.

Съгласно пар. 1626а от BGB, родителските права се упражняват съвместно когато детето е родено извън брака, ако:

1. Родителите направят декларация, че желаят да упражняват родителските права съвместно
2. Сключат брак след раждането на детето
3. Семейните съдилища им предоставят съвместно упражняване на родителските права.

Във всички останали случаи родителските права се упражняват от майката (когато детето е родено извън брака и не е направена декларация относно упражняването на родителските права).

Когато упражняването на родителски права е възложено от съда само на единия родител, тогава другият родител няма право да ги упражнява, но има право на личен контакт и право на информация от другия родител относно детето.

Споровете за упражняване на родителски права се разглеждат от Семейните съдилища (Familiengericht), които са подразделение на районните съдилища.

Упражняване на родителски права-принципни положения:

Съгласно пар. 1626 от BGB, родителите имат правото и задължението да се грижат за непълнолетното дете (родителски права). Родителските права включват грижата за детето и за неговата собственост.

Презумпция, че съвместното упражняване на родителските права е в най-добрия интерес на детето:

Съгласно чл. 1626, ал. 3 от BGB, като общо правило се приема, че най-добрият интерес на детето включва контакт и с двамата родители.

Когато се направи искане до семейните съдилища за предоставяне на родителските права и на двамата родители, за да бъде отказано искането, е необходимо да се установи, че съвместното упражняване на родителски права би нарушило най-добрия интерес на детето. При отправянето на такова искане се дава срок на другия съпруг да отговори, като ако не бъдат представени убедителни доводи, че най-добрият интерес на детето би бил нарушен или съдът самостоятелно не установи това, родителските права се предоставят и на двамата родители.

При развод, ако изрично не бъде повдигнат въпросът за упражняване на родителските права, те продължават да се упражняват съвместно¹. Съдът има право да наложи съвместно упражняване на родителските права и против волята на единия или двамата родители.

Съвместно упражняване на родителските права при брак:

Ако родителите имат склучен брак, двамата упражняват родителските права съвместно и имат еднакви права. Това се отнася и за случаите, когато родителите не са имали брак при раждането на детето, но са склучили брак по-късно (пар. 1626i BGB).

Съвместно упражняване на родителските права по взаимно съгласие на родителите:

За родените извън брака деца е предвидено, че родителските права могат да се упражняват съвместно по взаимно съгласие на родителите (пар. 1626c от BGB). Съгласието се обективира в декларация, която трябва да бъде направена пред нотариус

¹ За разлика от България, където при развод съдът служебно се произнася за упражняването на родителските права и местоживеенето на детето, дори и родителите да не са направили искане за това

(пар. 1626d от BGB). Декларацията може да бъде направена и пред Jugendamt (държавна агенция, отговаряща за закрилата на детето). Тя не може да бъде изменяна едностранно от никой от родителите. Не е допустимо декларацията да бъде правена под условие или срок. Декларацията може да бъде направена и преди раждането на детето. Декларацията може да бъде направена винаги (не са предвидени преклузивни срокове).

Съвместно упражняване на родителските права при решение на съд:

В случаите, когато родителите нямат сключен брак и не подписат декларация за упражняване на родителските права, всеки един от тях има право да сезира Семейните съдилища с искане родителските права или част от тях да се предоставят и на двамата родители (пар. 1626a, ал. 2 от BGB). Най-често такива искания се правят от бащите.

Такова искане може да бъде отхвърлено единствено ако съдът счита, че съвместното упражняване на родителски права би нарушило най-добрия интерес на детето. Презумира се, че съвместното упражняване на родителските права е в най-добрия интерес на детето. Ако другият родител не вземе становище или не представи убедителни доводи, че съвместното упражняване на родителските права би навредило на най-добрия интерес на детето, както и ако това не се установи служебно от съда, родителските права се предоставят съвместно и на двамата родители.

Съвместно упражняване на родителските права при развод:

Въпросът за упражняване на родителски права при развод се разглежда от съда единствено ако е направено изрично искане за това от някой от родителите. Ако такова не е направено, след развода родителите продължават да упражняват родителските права съвместно.

Дори да е направено искане от някой от родителите родителските права да бъдат предоставени единствено на него, съдът отново може да предостави родителските права и на двамата родители. При постановяването на решение съдът се води единствено от най-добрия интерес на детето. Ако не се установи изрично, че най-добрият интерес на детето би бил нарушен, съдът предоставя ползването на родителските права и на двамата родители, като той може да направи това дори при тяхното противопоставяне.

Спорове относно упражняването на родителски права:

Родителите упражняват съвместно родителските си права и е необходимо да постигнат съгласие помежду си. При спор се препоръчва медиация, но не са открити данни тя да е задължителна, за да бъде отнесен спора до съд.

Във всички случаи, когато възникне спор между родителите относно упражняването на родителските права и те не могат да го разрешат по взаимно съгласие, спорът може да бъде отнесен до семейните съдилища (пар. 1628 BGB). В тези случаи съдът се води единствено от най-добрият интерес на детето.

В случаите, когато е налице непосредствена опасност, родителите могат да действат и сами, без съгласието на другия родител. В тези случаи те са задължени възможно най-бързо да уведомят другия родител.

Италия:

След реформите от 2006г., съвместното упражняване на родителски права при раздяла или развод е прието за общо правило. Съвместното упражняване на родителски права не означава, че детето прекарва еднакво време с всеки родител, тъй като съдът по своя преценка определя режим на лични отношения при развод или раздяла. Родителски права се предоставят на единия родител само ако противното би нарушило най-добрият интерес на детето.

Родителят, на когото не са предоставени родителски права, освен ако съдът изрично постанови противното, продължава да има право на личен контакт с детето и е необходимо да има участие във вземането на най-важните решения за него. Той има право да се обърне към съда когато не бъде постигнато съгласие с другия родител, ако смята, че най-добрият интерес на детето е нарушен. Правната регламентация на родителските права се съдържа в Гражданския кодекс на Италия. Споровете относно родителски права се разглеждат от специални подразделения на общите съдилища.

Родителски права-обща положения:

Съвместното упражняване на родителски права при развод и раздяла е въведено в италианското право едва през 2006г., като преди това се е предвиждало упражняване на родителските права от майката и правата на бащата на лични отношения с детето са били ограничени.

Италианското право си служи с понятието "родителска отговорност", за което обаче липсва легална дефиниция. Родителската отговорност представлява съвкупността от права и задължения на родителите за защита на най-добрия интерес на детето. В понятието "родителска отговорност" се включват както отношенията между родител и дете, така и отношенията между родителите като представители на детето и трети лица, т.е. както личните отношения, така и отношенията, свързани с имуществените права на детето.

Съгласно чл. 316 от Гражданския кодекс на Италия (наричан по-надолу ГК), двамата родители упражняват родителските права съвместно. Родителската отговорност не се прекратява при раздяла или прекратяване на брака. Родителите представляват детето заедно, но по ежедневни въпроси, които не са свързани с придобиването на права и задължения, могат да действат и без съгласието на другия родител (чл. 320 от ГК).

Презумпция, че упражняването на родителски права е в най-добрият интерес на детето:

При развод или раздяла се приема, че е в най-добрият интерес на детето родителските права да се упражняват съвместно от двамата родители. За да бъдат предоставени родителските права само на единият родител е необходимо да се установи изрично, че предоставянето им на двамата родители не би било в най-добрият интерес на детето. След въвеждането на тази презумпция значително са се увеличи случаите, в които упражняването на родителски права е предоставено и на двамата родители (de Blasio, G., D. Vuri, Joint Custody in the Italian Courts, Discussion Paper No. 7472 June 2013, с. 5).

Режим на лични отношения:

Макар родителските права да се упражняват съвместно, при определянето на режим на лични отношения съдът може да постанови детето да прекарва различно време с всеки родител, в това число да постанови то да бъде много по-голяма част от времето с единия родител. Съдебната практика приема, че твърде честата промяна на мястото на живеене на детето е в нарушение на неговия най-добър интерес (Vezzetti, V., JOINT CUSTODY: THE INTEREST OF THE CHILD IN DIFFERENT FAMILY STRUCTURES, official journal of the Italian Society of Preventive and Social Pediatrics, 3-2012)

Родителски права при родените през брака деца:

Родителските права се упражняват съвместно за децата, родени през брака, както и в случаите, когато са родени извън брака, но родителите са сключили брак по-късно. Родителските права се упражняват съвместно от двамата родители, като ако не могат да постигнат съгласие по важни въпроси, могат да отнесат спора до съда (чл. 317 от ГК).

Родителски права при децата, родени извън брак

И двамата родители имат родителски права, ако са припознали детето (чл. 316 от ГК). Родителите решават въпросите, свързани с упражняването на родителските права съвместно, като ако не могат да постигнат съгласие, спорът може да бъде отнесен до съда, който решава съгласно най-добрият интерес на детето.

Съгласно чл. 317 от ГК, ако е налице невъзможност за другия родител да упражнява родителски права, родителските права са упражняват от този родител, който живее с детето.

Споразумение между родителите за упражняване на родителски права:

Родителите могат да постигнат споразумение за упражняването на родителски права, като то се одобрява от съда във всички случаи. Съдът трябва да определи дали споразумението не нарушава интересите на детето. Ако родителите не могат да

постигнат споразумение, съдът решава тези въпроси като се води от най-добрият интерес на детето.

Родителски права при развод или раздяла:

При развод или фактическа раздяла на родители без брак са възможни два режима за предоставяне на родителски права, които се определят задължително от съда:

1. Съвместно упражняване на родителски права-упражняват се и от двамата родители

Когато родителите постигнат споразумение и двамата искат да упражняват родителските права съвместно, споразумението се одобрява от съда и на родителите се предоставя съвместно упражняване на родителски права, като съдът определя местоживеенето на детето и правото на лични отношения на съпруга, при когото то не живее.

Ако не се постигне съгласие между родителите, съдът предоставя родителските права и на двамата, стига това да не противоречи на най-добрия интерес на детето. Ако изрично се установи, че предоставянето на родителските права и на двамата би противоречало на най-добрият интерес на детето, упражняването им се предоставя само на единия родител. Дори родителите да са постигнали споразумение родителските права да се упражняват само от единия, съдът отново следва да предостави родителските права и на двамата.

При съвместно упражняване на родителски права, всеки родител има право да се обърне към съда за предоставяне на упражняването на родителски права само на него, ако счита, ако счита, че поведението на другия родител застрашава най-добрият интерес на детето.

2. Упражняване на родителските права само от единият родител

Когато съдът прецени, че не е в най-добрият интерес на детето родителските права да се упражняват съвместно, той предоставя ползването им на един от тях. Другият родител има право на личен контакт с детето (освен ако това не би нарушило най-добрият му интерес). Родителят, на който не са предоставени родителските права, има право да участва във вземането на най-важните решения за детето, като продължава да има роля в неговото възпитание и образование. При спор относно най-добрият интерес на детето, той има право да се обърне към съда.

Съдебна практика:

Съдебната практика в Италия приема, че за да се предостави упражняване на родителски права само на единият родител е необходимо да се установи пряко, че противното би нарушило най-добрия интерес на детето (Court of Cassation, sez. I, 17 February 2009, decision No 26587 in Foro it, 2010, I, 428). Според Върховния касационен съд на Италия, отклоняване от принципа, че родителските права се упражняват съвместно е допустимо, когато един от родителите е несъмнено непригоден да

възпитава децата, когато има начин на живот, който може да бъде опасен или вреден за развитието на децата или когато децата категорично отказват да имат отношения с него.

Разногласието между родителите не е основание родителските права да бъдат предоставени само на единия родител, освен ако конфликтът между тях не е толкова сериозен, че да може да засегне развитието на детето.

Франция

Френският Граждански Кодекс (FCC) гласи, че разделянето на родителите не засяга правилата и принципите, регулиращи упражняването на родителската отговорност (член 373-2, FCC). Следователно разделените родители, независимо дали са били в брак или не, продължават да упражняват съвместна родителска отговорност за своите деца, което е общият принцип, предвиден в член 372 на FCC. Въпреки това съдията (*juge aux affaires familiales*) може при изключителни обстоятелства (например домашно насилие върху детето) и в светлината на висшия интерес на детето да предостави изключителното упражняване на родителската отговорност на един от родителите. Това решение, което се вземе в редки случаи, изисква сериозна мотивация от страна на съда. Ако съдът се произнесе по молба на един от родителите, решението трябва да изясни сериозните причини, които пречат на упражняването на съвместната родителска власт.

Френските правни разпоредби използват термина "*autorité parentale*", с който означават родителската отговорност. До Акта от 4 април 1970 г. FCC използва термина "*puissance paternelle*", в който се посочвало, че бащата е бил този, който притежавал родителската „власт“ да взема решенията по повод отглеждането на детето. В чл. 371-1 FCC с термина "*autorité parentale*" сега е определена "колекция от права и задължения, насочени към интересите на детето". Тази концепция за родителска власт обхваща няколко аспекта, включително грижа и закрила, поддържане на лични отношения, образованието на детето, правното представителство, задължението за издръжка на детето, управлението на имуществото и гражданската отговорност на родителите за вреди, причинени от тяхното дете.“

Споделеното родителство всъщност влиза в френското законодателство през март 2002 г. Все пак преди това картината на френското семейство вече е била драстично променена, когато през 1970 г. "бащинската власт" (на базата на това кой е "главата на домакинството") се заменя с "родителска власт", откъдето и майките също имат право на "съвместна родителска власт"- както в брак, така и в развод.

Споделеното родителство се регулира от Закона от 4 март 2002 г. и се основава или на родителско споразумение, или, ако това е невъзможно, на съдебно решение. Разбира се, съвместната родителска власт предполага подходящи материални обстоятелства, но също така се отнася до взаимното уважение на родителите един към друг и към способността им да комуникират помежду си, като по този начин се

гарантира, че детето ще се отглежда и възпитава в хармонична среда. Този тип споразумение за детето обаче може да бъде променяно по всяко време, когато възникнат нови обстоятелства, например когато един от родителите се премества да живее за постоянно в друго населено място. Висшият интерес на детето трябва да остане първостепенното съображение при установяването, както и при прекратяването на съвместното родителство.

Новият граждански кодекс предвижда, че:

"... всеки от родителите трябва да поддържа лични отношения с детето и да уважават връзките с другия родител "[и това]". ... пребиваването на детето може да бъде прикрепено последователно към местоживеенето на родителите или към дома на един от тях. "

Последица от подписването на Международната конвенция от Вашингтон е редакцията в член 388-1 от Френския Граждански кодекс . Тази конвенция изисква на малолетните над 5-годишна възраст във Франция да бъде разрешено да бъдат изслушвани от съдия за това, което реално преживяват като вследствие на упражняването на споделено родителство, с което да се помогне за осветяването на истината или заслугите на родителите "съответно в сравнение с благосъстоянието на децата."

Преди акта от 4 март 2002 г. в делата за развод съпрузите съвместно установявали, че родителските права върху детето ще се упражняват от едни от двамата родители. При липса на споразумение, упражняването на родителските права върху детето се определяли от съдията, а другият родител имал право да поддържа лична връзка с детето. Върховният съд категорично осъдил съвместното родителство, но някои съдилища не били напълно против подобно решение, ако родителите могли да се споразумеят за решението. За да се постигне подобен резултат, съдилищата давали на родителя, с когото детето не живее значителни права за посещение. Законът от 4 март 2002 г. изрично разрешава съвместното родителство или по взаимно съгласие на бащата и майката или по силата на съдебно решение, въпреки липсата на родителско съгласие. Член 373-2-9, параграф 1 посочва, че "пребиваването на детето може да бъде определено на редуващо се място както в дома на родителя, така и в местожителството на един от родителите". По този начин родителите могат да организират последствията от своята раздяла по отношение на мястото, където ще живее детето. Те обаче имат право да поискат съдебно одобрение на писмено споразумение, условията за упражняване на родителската отговорност, напр. план, организиращ алтернативното жилище за тяхното дете. Съдията официално одобрява това споразумение, освен ако не противоречи на висшия интерес на детето или ако съгласието на един от родителите не е дадено свободно (член 373-2-7, Граждански кодекс).

Съвместно родителство може да произтече и от съдебно решение, произнесено в интерес на детето в случаи на родителско несъгласие. Съгласно Закона от 4 март 2002г., временно споделено родителство може да бъде наложено от съдилищата,

продължителността на което се определя от съда. В края на този период съдията определя местопребиваването на детето, като предвижда продължаване на временното споразумение за съвместно родителство, или предвижда, че детето ще живее в дома на един от родителите (член 373-9, параграф 2). Променливия период на пребиваване се разглежда като пробен период, който може да помогне на родителите да прекратят своя конфликт и да се приспособят към новите обстоятелства. Въпреки това, когато се сблъсква с несъгласието на родителите по отношение на съвместното родителство, съдията може също да разпорежи такава мярка без пробен период.

В обобщение разделянето на родителите не оказва влияние върху правилата, уреждащи възлагането на родителските права. Родителските права продължават да се упражняват съвместно, освен ако в интерес на детето упражняването им трябва да бъде поверено само на един от родителите.

Във Франция има 117 национални и регионални френски организации, насърчаващи родителското равенство след раздяла. Сред тях са SOS Papa от 1990 г., SVP Papas (<http://svppapa.e-monsite.com/>) , LPLM (Les Papas = Les Mamans: <http://www.lpl.fr/>) , Egalité parentale (<http://www.egaliteparentale.com/>) и др.

Гърция

Родителската грижа включва (член 1510 (1) (2), Гръцки граждански кодекс):

- Грижа за детето.
- Грижа за имуществото на детето.
- Представителството на детето във всеки случай на правен въпрос или съдебен спор, свързан с него или с имущество му.

Грижата към детето е насочена главно към възпитанието, надзора, културата и образованието на детето, както и определянето на местоживеенето му (член 1518, Гръцки граждански кодекс).

В случай на развод или раздяла и ако двамата родители са живи, въпросът за родителската отговорност се решава от съда. Родителската отговорност може да бъде присъдена на единия родител или — ако и двамата са съгласни и заедно определят местожителството на детето — съвместно на двамата родители. Съдът може да реши друго и по-специално може да раздели упражняването на родителската отговорност между родителите или да я предостави на трето лице. (членове 1513 и 1518 , Гръцки граждански кодекс). Съдът не прави автоматично такива нареждания в случай на развод. Връзката на детето с неговите родители и братя и сестри, както и евентуалните споразумения на родителите относно упражняването на родителските права се вземат предвид от съда.

Когато решава въпроса за родителската отговорност, основният критерий на съда е висшият интерес на детето. Гръцкото право предвижда, че съдебното решение относно родителската отговорност трябва да зачита равенството между родителите и

трябва да избягва дискриминация, основана на пол, раса, език, религия, политически или други идеи, националност, етнически и социален произход или собственост (член 1511).

Когато съдът трябва да определя упражняването на родителската отговорност, както в случаи на развод или раздяла, той взема предвид всички споразумения между родителите, но съответните споразумения не са задължителни за съда. Споразуменията от този вид не подлежат на специални формалности, при условие обаче че те са предоставени на съда по надлежния ред. Обикновено се представя документ, съставен от заинтересованите страни, в който е формулирано споразумението между тях. Това изрично е предвидено в закона за случаи на развод по взаимно съгласие между родители с ненавършили пълнолетие деца. В такъв случай на съда трябва да бъде представено писмено споразумение между родителите, с което се урежда упражняването на родителските права върху техните ненавършили пълнолетие деца и режима на лични отношения с тях.

Във всички други отношения родителите могат неформално да се договорят относно упражняването на родителската отговорност, без да спазват каквито и да било формалности или да следват някаква официална процедура, за да разделят на практика отговорността помежду си, като един аспект се упражнява от единия родител, а друг — от другия родител. Например единият родител може да упражнява родителските права по отношение на детето, а другият може да управлява имуществото на ненавършилото пълнолетие дете и да представлява неговите интереси.

Ако родителите не могат да постигнат съгласие по въпроса за родителската отговорност и да бъде взето решение в най-добър интерес на детето, тогава въпросът се решава от съда. Медиацията е алтернативно средство за разрешаване на спора.

Родителските права върху непълнолетно дете, родено в брак при развод принадлежат на майката. Бащата има родителски права, но може да ги упражнява само когато се прилага някое от следните (член 1515, гръцки граждански кодекс):

- Има споразумение с майката за това (виж по-долу).
- Отнети са родителските права на майката
- Майката не може да се грижи детето

Самото споразумение не се нуждае от конкретна форма. Необходимо е обаче за целите на доказването да бъде изготвен в писмена форма с оглед на сериозността на въпроса за упражняването на родителските грижи.

Бащата може също да поиска от съда да му предостави възможност да упражнява родителска грижа над детето (или част от родителската грижа), доколкото това би било в най-добрия интерес на детето.

В обобщение - когато бракът се прекрати с развод, съдът може да разреши упражняването на родителската отговорност по един от следните начини:

- (1) може да възложи родителската отговорност на един от родителите;
- (2) може да възложи съвместно упражняване на родителски права на двамата родители;
- (3) може да разпределя родителската отговорност между родителите; или
- (4) тя може да възложи родителската отговорност на трета страна.

Със сегашното гръцко законодателство почти няма възможност за споделено родителство между родители в случай на развод. В 98% от случаите гръцките съдии решават срещу бащите и разпореждат на майките да имат изключителен родителски права. Единната асоциация SYGAPA с 35 000 членове поддържа много дейности за равенство между родителите и за промяна на гръцкото гражданско право. От 2013 г. гръцките бащи продължават да очакват законодателна промяна в тази насока. Те създадоха "Европейското социално движение", обхващащо всички европейски страни.

Румъния

В румънския граждански кодекс (Codul Civil) се използва понятието родителска отговорност (autoritatea părintească). Родителска отговорност означава всички права и задължения по отношение на детето и неговото имущество. Правата и задълженията се носят поравно от двамата родители и се упражняват в най-добрия интерес на детето. Родителската отговорност се упражнява, докато детето придобие пълна дееспособност.

Родителските права и задължения (предвидени в членове 487—499 от Гражданския кодекс и Закона за защита и насърчаване на правата на децата № 272/2004 (Legea nr. 272/2004)) по отношение на детето включват наред с другото:

- правото и задължението да установят и съхранят самоличността на детето. Детето трябва да бъде регистрирано непосредствено след раждането, като има право на име и гражданство. Родителите избират собственото и фамилното име на детето;
- правото и задължението да отглеждат детето. Родителите имат правото и задължението да отглеждат детето, да се грижат за неговото здраве и за физическото, психологическото и интелектуалното му развитие, за неговото възпитание, образование и професионално обучение в съответствие със собствените си убеждения и с качествата и нуждите на детето;
- правото и задължението да осигурят надзор върху детето;
- правото и задължението да осигурят издръжка за детето. Родителите са задължени както съвместно, така и поотделно, да предоставят издръжка за своето ненавършило пълнолетие дете. Родителите са задължени да издържат пълнолетното си дете до завършване на образованието, ако той/тя продължава да следва, но не по-късно от навършването на 26-годишна възраст;

- правото да налагат някои дисциплинарни мерки срещу детето. Забранено е предприемането на мерки, включително някои форми на физическо наказание, които биха могли да увредят физическото, психическото или емоционалното състояние на детето;
- правото да искат връщането на детето от всяко лице, което го задържа без да има право на това;
- правото на родителите да се съберат със своето дете. Това право е свързано с правото на детето да не бъде разделяно от родителите си, освен поради извънредни и временни причини (например мерки за временно настаняване в приемен дом);
- правото на родителя на лични отношения с детето му. Начини за осъществяване на лични отношения с детето например са: посещаване на детето в неговия дом, посещаване на детето, докато то е в училище, предоставяне на възможност на детето да прекарва ваканцията си с всеки от своите родители;
- правото да определят жилището на детето. Ненавършилото пълнолетие дете трябва да живее със своите родители. Ако родителите не живеят заедно, те определят жилището на детето по взаимно съгласие. В случай на разногласие между родителите решението се взема от Съда по настойничеството (Instanța de tutelă);
- правото да дадат съгласие за годеж и брак на детето в случай на ненавършили пълнолетие деца, навършили 16-годишна възраст; правото да дадат съгласие за осиновяване на детето;
- правото да оспорват мерките, предприемани от органите по отношение на детето, и да подават молби и завеждат дела от свое име и от името на детето.

През октомври 2011 г. влиза в сила нов граждански кодекс, който позволява на родителите да се споразумеят за съвместно родителство, когато и двамата родители биха могли да се споразумеят относно план за родителство, т.е. график, разпределящ времето и местожителството на детето между двамата родители.

Преди 01.10.2011 г. е било възможно само съдът да определя упражняването на родителските права след развода. Съдията е бил длъжен да избере родител, който да се грижи за детето, като в 80-85% от случаите това е била майката.

Друг нов закон влиза в сила през октомври 2013 г. Той променя няколко аспекта във връзка с развода. Законодателството въвежда определение за "най-добър интерес на детето" - за разлика от старият закон, който всъщност никога не обяснява как той следва да се оценява, така че повечето съдии решават, че "е в най-добрия интерес на детето е да остане при майка", каквато дълго време е била съдебната практика. Закон 272/2004 е бил приет с оглед подготовката за влизането на страната в ЕС, с който зацитата на личните отношения на детето с двамата родители е въведена за първи път. Този закон въвежда идеята, че съдията трябва да решава в най-добрия интерес на детето. Тази теория дава равни възможности на двамата родители да се грижат за детето.

По принцип след развод родителската отговорност принадлежи съвместно на двамата родители или само на единия от родителите, ако това е обосновано от зачитаната на най-добрия интерес на детето. Другият родител запазва правото да следи как се отглежда и образова детето и правото да даде съгласието си за неговото/нейното осиновяване.

По изключение Съдът по настойничеството може да реши да настани детето при роднина на семейството или при друго семейство или лице — с тяхно съгласие, или в институция за полагане на грижи. Те упражняват правата и изпълняват задълженията на родители по отношение на детето (член 399 от Гражданския кодекс).

Когато детето е родено извън брака, но родството и с двамата родители е установено, родителската отговорност се упражнява съвместно и поравно от родителите, ако те съжителстват като партньори. Ако родителите на детето, родено извън брака, не съжителстват като партньори, родителската отговорност се упражнява само от единия родител.

Развод по взаимно съгласие може да бъде допуснат от нотариус, дори ако има ненавършили пълнолетие деца, родени от брака, извън брака или които са осиновени, ако съпрузите са постигнали споразумение по всички аспекти, касаещи: фамилното име, което децата ще ползват след развода, упражняването на родителските права от двамата родители, определянето на дома на децата след развода, как ще бъдат съхранени личните отношения между разделения родител и всяко дете, както и определянето на приноса на всеки от родителите към покриването на разходите по отглеждане на детето, възпитанието, образованието и професионалното обучение на децата. Ако от констатацията в доклада на социалните служби стане ясно, че споразумението между съпрузите относно съвместното упражняване на родителската отговорност или относно определянето на дома на децата не е в интерес на детето, нотариусът отхвърля молбата за развод и съветва съпрузите да се обърнат към съда.

Новият закон от 2013 г. предлага някои ясни правила. Той забранява на родителите да се отказват от споделено родителство. Това е било необходимо, тъй като между октомври 2011 г. и октомври 2013 г. около 50% от родителите, които преминават през съдилищата в производството по развод, са заявили (по съвет на своите адвокати или на другия родител), че са съгласни да се откажат от споделено родителство. Това вече е изрично забранено от Закон 257 / 30.09.2013 г.

След тези промени вече в Румъния съдът постановява споделено родителство и само ако има основателни причини, свързани с най-добрия интерес на детето може да се предостави упражняването на родителските права на единия родител. Другият родител си запазва правото на лични отношения с детето.

Предимствата на новото законодателство се състоят във включването на определянето на по-ясен критерий за решаване на въпроса във връзка с местоживеенето на детето.

- Включва се т.нар. "Калифорнийски принцип", съгласно който желанието на всеки родител трябва да бъде съобразено от другия по повод на вземане на решение относно грижата към детето
- Желанието на всеки родител да запазят лична връзка помежду си
- Решаване на въпроса с жилището (например кой родител притежава собствено жилище, колко подходящо е то)
- Проявявал ли е насилие някой от родителите към детето
- Да се вземе предвид разстоянието между постоянните жилища на всеки родител и училището на детето

От 2013 г. нататък преди процедура по развод, трябва първо да се премине през медиация и да изготви план за родителство. ARPCC (Асоциацията за съвместно родителство) проявява активна роля при разработването на План за родителство, който да бъде използван от медиаторите. През 2015г. задължителната медиация е отменена.

Унгария

Родителската отговорност е сложно правно понятие в унгарското право, съставено от правата и задълженията на родителя по отношение на непълнолетното му дете. Следва да се посочат следните ключови елементи на родителската отговорност:

- право и задължение по отношение на грижите за отглеждането на детето;
- правото и задължението по отношение на управлението на активите на детето;
- право и задължение по отношение на правното представителство на детето; и освен това
- правото и задължението за назначаване на настойник и изключване на определени лица от настойничеството.

Родителската отговорност означава, че правото и задължението на родителите да вземат решения и да предприемат действия по основни въпроси, отнасящи се до малолетното дете, са родителски права. Независимо от това, родителите трябва да гарантират, че тяхното дете, след като е достигнало определена степен на зрялост, може да изрази мнението си, преди да бъдат взети решения по отношение на него и родителите трябва да вземат под внимание становището на детето.

Доколкото е възможно, въпросите за упражняване на родителските права върху детето трябва да се решават по взаимно съгласие между родителите.

Ако родителите не успеят да постигнат съгласие по тези въпроси, съдът ще предостави правото на упражняване на родителски права на родителя, който, по преценка на съда, по-добре може да се грижи за физическото, умственото и моралното развитие на детето. Ако настаняването на детето при който и да е от родителите ще изложи на риск висшите интереси на детето, съдът може да предостави правото на упражняване на родителски права на трето лице, при условие че такова лице само поиска да упражнява родителските права.

Детето има право да поддържа преки лични контакти с отсъстващия родител. Право и задължение на отсъстващия родител е да поддържа редовни лични отношения и преки контакти с детето (право на лични отношения). Родителят или друго лице с право на упражняване на родителски права не трябва да нарушава правото на лични отношения.

Родителят с право на упражняване на родителски права и родителят, в когото детето не живее, трябва да си сътрудничат — като зачитат семейния живот и правото на мир на другата страна — за осигуряване на балансираното развитие на детето. Родителят с право на упражняване на родителски права трябва редовно да предоставя информация на другия родител относно развитието, здравето и учебните занимания на детето и не може да откаже такава информация, ако му бъде поискана.

Родителите, които живеят разделени, упражняват съвместно своите права по отношение на основните въпроси, свързани с бъдещето на детето, дори ако правото на упражняване на родителски права е предоставено на единия от тях, въз основа на тяхното общо споразумение или решение от съда, освен ако родителските права на отсъстващия родител са ограничени или отнети от съда. Основните въпроси, свързани с бъдещето на детето, включват използването или промяната на името на малолетното дете, неговото или нейното място на пребиваване, различно от местопребиваването, което детето споделя с родителя с право на упражняване на родителски права, неговото или нейното място на престой в чужбина за постоянно пребиваване или установяване, както и националността, образованието и кариерата на детето.

Споделеното родителство не може да бъде поискано от един родител. Съдът трябва да определи при кой родител ще остане правото да упражнява родителските права. Това може да бъде преодоляно само с взаимно съгласие между родителите. Съдебната практика в Унгария показва, че след развод споделено родителство се среща само към 0,1% от случаите на развод годишно. Съдиите не търсят никаква форма на равенство по отношение на правния статус, икономическото положение или споделянето на семейната грижа на родителите.

Чехия

Терминът „родителска отговорност“ е залегнал в Гражданския кодекс (Закон № 89/2012). Този термин обхваща следната съвкупност от права и задължения на родителите:

- грижи за детето, в частност грижите за неговото здраве и физическо, емоционално, интелектуално и нравствено развитие,
- защита на детето,
- поддържане на личен контакт с детето,
- осигуряване на неговото отглеждане и образование,
- определяне на неговото местожителство,
- представителство на детето и управление на неговото имущество.

Решението относно грижите за детето е задължително условие при допускане на развод между неговите родители. Когато се взема решението, съдът отчита интересите на детето. Съдът се отклонява от взаимното съгласие на родителите само ако това е необходимо с оглед на интересите на детето. Съдът може да определи детето да живее под грижите на единия от родителите при споделено упражняване на родителските права или при съвместно упражняване на родителските права. Съдът може също така да настани детето под грижите на друго лице, различно от неговите родители, ако това е необходимо с оглед на неговите интереси. Съдът взема предвид както личността на детето, по-специално неговите дарби и способности във връзка с възможностите за развитие, и стандарта на живот на неговите родители, така също и емоционалната ориентация и среда на детето, възможностите на всеки родител да осигури неговото отглеждане, настоящата и очакваната стабилност на образователната среда, в която детето трябва да живее, и емоционалната привързаност на детето към неговите братя и сестри, баби и дядовци или други роднини и лица без родствена връзка. Съдът винаги взема предвид кой от родителите се е грижил за детето по подходящ начин до момента и с нужното внимание е осигурявал неговото емоционално, интелектуално и нравствено възпитание, както и кой родител предлага по-добри възможности за здравословното и успешно развитие на детето. Съдът отчита така също правото на детето да получава грижи от двамата родители и да поддържа редовни лични отношения с родителя, при когото няма да бъде настанено, отделя внимание на правото на редовно получаване на информация за детето от този родител. Съдът разглежда също така възможностите на родителя да постигне съгласие с другия родител относно отглеждането на детето. Съдът може да реши също така да одобри споразумение между родителите освен ако е ясно, че уговореният начин на упражняване на родителската отговорност не отговаря на интересите на детето.

Ако родителите на ненавършило пълнолетие дете, не живеят заедно и ако те не могат да постигнат съгласие по уреждането на грижите за това дете, съдът се произнася по въпроса без да се подава молба. При вземането на решение относно грижите за детето съдът следва аналогични правила като в случай на развод на неговите родители.

Родителят, на чиито грижи е поверено детето, и другият родител заедно решават как да бъде уреден режимът на лични отношения на детето с родителя, на когото не са поверени грижите за детето. Ако родителите не могат да постигнат съгласие или ако това е необходимо с оглед на интересите при отглеждането на детето и взаимоотношенията в семейството, режимът на лични отношения между родителя и детето се определя от съда. В обосновани случаи съдът може да определи и мястото на осъществяване на личните отношения между родителя и детето. Ако това е необходимо с оглед на интересите на детето, съдът ограничава правото на родителя на лични отношения с детето и/или забранява такива отношения.

Ако обстоятелствата се променят, съдът изменя решението относно упражняването на задълженията и правата, произтичащи от родителската отговорност, дори без да е подадена молба.

В случай на развод между родителите, в споразумението между тях относно начина на упражняване на родителската отговорност трябва да бъде уредено как всеки от родителите ще се грижи за детето след развода. Във въпросното споразумение родителите могат да уредят също така режима на лични отношения между родителите и детето. Това споразумение трябва да бъде одобрено от съда. Съдът одобрява споразумението между родителите, освен ако стане ясно, че уговореният начин на упражняване на родителската отговорност не отговаря на интересите на детето. Същото се отнася до споразумението между родителите на детето, когато те не живеят заедно.

С оглед на защитата на интересите на детето, съдът — в рамките на производство относно грижите за ненавършило пълнолетие дете — насочва родителите към постигането на помирително решение. Съдът може да задължи родителите да участват в извънсъдебни срещи за помирение или медиация или семейна терапия за период от най-много 3 месеца или да наложи задължителното им участие в срещи със специалист по детска психология.

Наред с това може да се използват услугите на т.нар. центрове за брачни и семейни консултации, където квалифицирани психолози и социални работници оказват помощ.

Освен това органът за социална и правна закрила на деца може да убеди или да образова даден родител, който не зачита правата на детето, или другия родител (например да се полагат грижи, да има редовни лични отношения) относно аспекти на законодателството или последиците от неговото поведение. Органът за социална и правна закрила на деца може също така да наложи задължение на родителите да използват специалист консултант, ако те не могат да решат своите проблеми, свързани с отглеждането на детето, без специализирана помощ, по-специално при спорове за изменение на правата за отглеждането на детето или режима на лични отношения с него.

При спазване на определените условия и по искане на родителите съдът може да се произнесе по-специално по следните въпроси, касаещи отношенията между родители и деца:

- права по въпроси от лично естество (например правото да се определи името и фамилията на детето или правото да се даде съгласие за осиновяване на детето);
- грижи за детето и регламентиране на личните отношения с детето;
- алтернативни форми на грижи за детето (например настойничество, упражняване на родителските права от друго лице, приемни грижи, институционални грижи);
- задължения за издръжка;
- представителство и управление на имуществото на детето, даване на съгласие детето да извършва правни действия;

- по въпроси, които са важни за детето, когато родителите не могат да постигнат съгласие (за важни въпроси се считат по-специално определяне на местожителството и изборът на образование или трудова дейност на детето, а не обичайни медицински или подобни процедури).

Най-често съдът се произнася на кого да бъде поверено детето и евентуално относно определянето на режима на лични отношения и относно издръжката.

Грижите за детето са само част от задълженията и правата, които родителската отговорност включва. Когато родителят, на когото не са поверени грижите за детето, не е лишен от родителска отговорност и тя не е ограничена или упражняването ѝ не е спряно, той/тя все пак я упражнява във връзка с останалите аспекти на родителската отговорност и не губи правото да взема решения по важни въпроси, касаещи детето. Родителската отговорност се упражнява от родителите по взаимно съгласие и съобразно интереса на детето. Ако има опасност да не се стигне до взаимно решение в хода на процеса по вземане на решение по даден въпрос, касаещ детето, единият от родителите може да вземе решението или да даде своето съгласие самостоятелно. Той/тя обаче трябва незабавно да уведоми другия родител за положението.

Съдът се произнася по молба на единия родител, когато родителите не постигнат съгласие по даден въпрос, който е важен за детето, по-специално за неговите интереси. Това важи също, когато в процеса на вземане на решение по важен за детето въпрос единият родител е изключен от другия родител. Също по молба на единия родител съдът се произнася, ако родителите не могат да постигнат споразумение кой от тях да представлява детето в съдебно производство или по важни въпроси, касаещи управлението на имуществото на детето.

Родителите трябва да се уведомяват взаимно по всички важни въпроси, касаещи детето и неговите интереси.

В Гражданския кодекс се прави разлика между поставянето на детето под грижите на единия от неговите родители, при условията на споделено упражняване на родителските права или на съвместно упражняване на родителските права, или под грижите на лице, различно от неговите родители. Когато съдът решава на кого да възложи грижите за детето, той взема решение, което отговаря на интересите на детето. Съдът може да се откаже да разпорежи споделено или съвместно упражняване на родителски права, ако родителите успяват да общуват и да си сътрудничат.

Съвместно упражняване на родителските права (съвместно отглеждане)

Тази форма на регламентиране на грижите за детето означава, че не е постановено конкретно решение детето да бъде поверено на грижите на единия от родителите. На практика това означава, че при съвместното упражняване на родителските права единият родител може например да обезпечава образователните потребности на детето, а другият — неговите спортни дейности и/или единият родител се съсредоточава върху езиковото обучение на детето, докато другият родител се

съсредоточава върху други извънучебни дейности на детето. Двамата родители съвместно обезпечават здравните грижи и материалните потребности на детето (например готвене, почистване, облекло и т.н.). Ако бъде възложено съвместно упражняване на родителските права по отношение на детето, родителите трябва да са съгласни с това.

Споделено упражняване на родителските права (периодично редуване при отглеждането)

Споделено упражняване на родителските права означава, че е определено детето да живее под грижите на всеки един от родителите, които се редуват през точно определен период от време. Съдът определя също така правата и задълженията, които се упражняват през тези периоди.

Въпреки, че на изследването беше поставена задача досежно конкретни държави, за пълнота на изложението и за по-добра яснота и информираност, следва да се спомене правната уредба и в други европейски държави. Данните са получени изследвания на Европейския център за парламентарни проучвания и документация.

Великобритания

Родителите могат да постигнат споразумение детето да живее и при двамата. Ако обаче не могат да постигнат споразумение при кого да живее детето, тогава спорът се решава от съда и една от възможностите пред съда е да разпорежи съвместно живеене при двамата родители, като водещ принцип за такова решение ще бъде благосъстоянието на детето. Това е уредено в Закона за детето от 1989г. /Children Act 1989/. Съгласно чл.11 ал.4 от Закона когато се постановява съвместно живеене с няколко лица, които не живеят заедно, решението на съда може да уреди времето, през което детето ще живее в различните домакинства. Още при приемане на този закон становището на Парламента е било, че такива решения ще бъдат рядко подходящи. Посочено е обаче, че опитът на САЩ показва, че в някои случаи такъв режим на местоживеене е подходящ за децата. Възможността съдът да постанови съвместно живеене на детето е влязло в сила през 1991г. и такива решения са издавани по изключение. Традиционното разбиране е било, че децата се нуждаят от стабилността на един дом и това детето да се разхожда между домовете на майката си и на баща си не е в негов най-добър интерес. Промяна в подхода настъпва през 2001г. с постановяване на решение по делото *D v D*, в което Апелативния съд постановява, че не е необходимо да съществуват изключителни обстоятелства, за да се постанови съвместно живеене на децата, нито е необходимо да се установи, че това ще е положително за детето. Необходимо е да се установи, че това решение е в интерес на детето и в съответствие със Закона за детето от 1989г. По-късно в постановено по дело решение от 2010г. съдът е коментирал, че решението за съвместно живеене в днешно време е правило вместо изключение, дори когато грижите, които родителите полагат са неравностойни. Съдебната практика приема, че не е необходимо отношенията между родителите да са хармонични, за да постанови детето да живее съвместно с двамата. Разстоянието между домовете на двамата родители също не следва да е пречка за съвместно живеене.

Времето, прекарано с родителя, също не следва да е еднакво - то може да е в съотношение 70:30, 60:40 или друга комбинация. През октомври 2014г. е променен Закона за детето от 1989г. като се въвежда презумпцията, че включването на двамата родители в живота на детето е важно за неговото благополучие. В мотивите на правителството към закона е записано, че за по-голямата част от децата е благоприятно да продължат връзката с двамата си родители, и че споделеното родителство трябва да се насърчава, когато то е в най-добър интерес на детето и е безопасно за него. По-доброто образование за родителите, информацията и достъпът до медиация трябва да подкрепят тази цел.

В случаи на съвместно живеене на детето с двамата родители естествено възниква въпроса кой от двамата родители получава детските помощи/надбавки. По правило детските надбавки се дават на родителя, който има основната отговорност за детето. Родителите също могат да избарат, кой от тях ще получава надбавките. Ако не постигнат разбирателство - то тогава решението се взема от данъчните служби, въз основа на спецификите на всеки конкретен случай. Не е предвидена възможност надбавките да се разделят между родителите.

Швеция

Упражняването на родителските права е уредно в Кодекса за децата и родителите.

Упражняване на родителски права означава отговорност за ежедневната грижа и е свързано със съвместното живеене с детето. Но последното не е задължително. Съвместното упражняване на родителските права не означава, че детето живее еднакво време с всеки родител. Ако родителите упражняват съвместно родителски права но не живеят заедно, детето може алтернативно да живее при всеки от родителите или само при един от тях. Съвместното упражняване на родителски права не означава, че детето прекарва еднакво време с всеки родител, но родителите вземат заедно решения за въпроси свързани с детето. По изключение единият родител може да вземе самостоятелно решение, в случай че другия родител е възпрепятстван да участва и решението не търпи отлагане. Но не може да се вземе самостоятелно решение по въпроси, които са особено важни за детето /освен ако най-добрият интерес на детето не налага такова решение/. Родителите могат да се споразумеят за общо упражняване на родителските права и тяхното споразумение следва да се одобри от социалната служба. Ако родителите не постигнат споразумение за упражняване на родителските права, те могат да отнесат спора пред съда. Съдът взема решение съобразно най-добрия интерес на детето. Съдът може да постанови съвместно упражняване на родителски права или да откаже да отмени такова, дори при несъгласие на единия родител. Ако и двамата родители не желаят да упражняват съвместно родителските права, съдът няма да постанови такова решение. За да определи съвместно упражняване на родителска права съдът съобразява възможността на родителите да си сътрудничат по въпроси, касаещи детето. Това не означава че родителите винаги трябва да са на едно мнение, но да могат

при различия в мненията да се справят по начин, който да не е вреден за детето. Ако родителите упражняват заедно родителските права и не се споразумеят къде ще живее детето, то съдът решава този спор. Съдът може да постанови детето да живее само при единия родител или алтернативно и при двамата. Решението се взема с оглед на най-добрия интерес на детето.

При развод на родителите съдът не се произнася служебно за упражняването на родителските права. Счита се, че родителите и след развода продължават да ги упражняват заедно.

В исторически план съвместното упражняване на родителски права при разведени родители е въведено в Швеция през 1976г. Дотогава при развод съдът е определял само единия родител за носител на родителските права /обикновено това е била майката/. Първоначално съвместно упражняване на родителски права се е предоставяло само ако и двамата родителите са съгласни за това и по тяхна изрична молба. Следват промени през 1991, през 2002, през 2006г. за подобряване на уредбата.

Белгия

Нормативната уредба е в чл.374 от Гражданския кодекс. Съвместното упражняване на родителски права след развода е въведено в законодателството през 2006г. Процентът на разводи в Европа е най-висок в Белгия.

След развода родителите могат да постигнат споразумение съвместно да упражняват родителските права или те да се предоставят на някого от двамата. Това споразумение се одобрява от съда ако е в интерес на децата. Когато родителите не постигнат съгласие как ще упражняват родителските права, решава съдът. Съдът прилага презумпцията за „равно алтернативно живеене“ на детето с двамата родители. Разбира се съдът може да постанови „неравно алтернативно живеене“ или еднолично упражняване на родителските права ако важни причини го налагат, като напр. когато родителите живеят на 100 км. разстояние един от друг, което възпрепятства детето да посещава едно и също училище, докато живее при единия родител и след това при другия родител. Друго основание могат да бъдат: невъзможността единия родител да отглежда детето, липсата на интерес от родителя към детето, малката възраст на детето, желанието на детето при изслушването пред съда, необходимостта братята и сестрите да продължат да живеят заедно, материални и жилищни проблеми, необходимостта от стабилност за детето, твърде големи различия между родителите за начина на живот, липсата на комуникация между родителите, влошено здравословно състояние на единия родител, което го възпрепятства за полага ежедневните грижи за детето. Решението на съда в случай, че не прилага презумпцията следва да бъде мотивирано. Съдът може да вземе решение за съвместно упражняване на родителските права след развода и в случай, че единия родител не е съгласен с това.

Изследване направено в рамките на дисертационен труд през 2013г. прави извод, че промяната към споделеното родителство след развода има позитивни и негативни

страни за родителите. То е дало на бащите по-голяма възможност да бъдат част от живота на техните деца, но в същото време нивото на затруднена комуникация с децата им се е увеличило. При майките, връзката с децата им не е толкова силна колкото при майките, които еднолично упражняват родителските права, но те водят по-активен социален живот, което допринася за благосъстоянието им.

Норвегия

Съвместното родителство е уредено в Закона за детето от 1981г.

Общ принцип е , че родителите решават дали детето им да живее при единия от тях или и при двамата. Ако не постигнат споразумение, решава съдът. Съдът може да реши детето да живее при един от тях , а когато специални причини налагат това, съдът може да реши детето да живее и при двамата родители. Водещ е принципът за най-добрия интерес на детето, като при вземане на решение съдът изследва дали детето не е обект на насилие или на заплаха, като така да бъде поставено в ситуация на риск за неговото физическо и психическо здраве. Съдът може да постанови съвместно живеене дори и без съгласието на двамата родители. По принцип се приема, че съвместно живеене не е подходящо за деца на възраст под 7 години, тъй като се счита че те са особено уязвими. По принцип съвместно живеене се постановява само когато съдът е сигурен , че това ще е в интерес на детето. Децата на 7 г. възраст и децата под тази възраст, но които могат да формират мнение, следва да бъдат чути какво мнение имат по въпроса, а на децата достигнали 12 г. възраст , мнението има приоритетно значение.

Холандия

Нормативно уредено в Гражданския кодекс.

Родителската отговорност включва правата и задълженията на родителя да полага грижи за непълнолетното си дете и да го отгледа. Отглеждането е свързано с грижи и отговорности за психическото и физическото благосъстояние на детето и промотиране на неговото личностно развитие. Родителите не могат да ползват психическо или физическо насилие или друго унижаващо отношение когато се грижат и отглеждат децата си. Родителската отговорност включва задължението на родителя да развива връзките на детето с другия родител. Родители, които са упражнявали съвместно родителски права, продължават да ги упражняват по същия начин и след развода или прекратяване на регистрираното партньорство, или след раздялата им. В своето споразумение за развод родителите могат да включат и родителски план, който касае как разпределят помежду си грижите и отглеждането, начина по който си осигуряват информация и се консултират за важни въпроси касаещи личността и имуществото на непълнолетното дете , и разходите за грижи и образование на детето. Родителите могат да се обърнат и към съда, като в молбата си посочат по кои въпроси са постигнали споразумение и по кои не са. В споразумението може да се спомене как децата са били включени в подготвянето на родителския план. Съдът може да изпрати

двойката на медиатор, ако в молбата се прави такова искане или съдът прецени, че е необходимо.

Хърватия

Уредбата е в Семейния кодекс

Споделеното родителство е възможно да се постанови от съда само при споразумение на страните. В Семейният кодекс е подробно описано съдържание на споделения родителски план – къде ще живее детето, колко време ще прекарва с всеки родител, как родителите ще обменят информация и ще постигат решения по важни за детето въпроси, размерът на издръжката, която ще плаща родителя при когото детето не живее, как ще се решават бъдещите въпроси, които ще възникнат.

Австрия

Съвместно упражняване на родителски права може да се определи от съда само по споразумение между родителите

Исландия

Съвместното родителство след развод, прекратяване на регистрирано партньорство или разделени съжителства е въведено в законодателството през юли 1992г. със Закона за детето. Статистиката показва, че през 1991г. преди реформата от общо 1175 деца – 1083 са предоставено на майката, 86 на бащата и 9 на друго лице. В годината на измененото законодателство 1992г. от 1104 деца – 941 са предоставени на майката, 44 – на бащата, 110 съвместно на двамата родители и 9 на друго лице. През 2011г. /за изследването липсва по-нова статистика/ от общо 1146 деца – 103 са предоставени на майката, 3 – на бащата, 1032 деца съвместно на двамата родители и 8 на друго лице.

Документи на Съвета на Европа²

Европейска Конвенция за правата на човека – чл.8

Право на зачитане на личния и семейния живот

„Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на

² България е член на Съвета на Европа от 7.05.1992г. и участва наравно с другите държави членки в двата органа, които изработват законодателните документи на Съвета - Комитета на министрите /в който България се представлява от външния министър/ и Парламентарната асамблея /ПАСЕ/, в която България има 6 представители /които са народни представители/

икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите“.

Конвенцията за правата на детето – чл.18 „Държавите - страни по Конвенцията, полагат всички усилия за осигуряване признаването на принципа, съгласно който двамата родители носят обща отговорност за отглеждането и развитието на детето. Родителите или според случая законните настойници носят първостепенна отговорност за отглеждането и развитието на детето. Висшите интереси на детето са тяхна основна грижа“.

Препоръка R 4 /1984/ за родителските задължения, в която се подчертава необходимостта да се подобрят правните системи, така че да осигури защита на децата и да подпомогне тяхното развитие, като в същото време да се гарантират равните права на техните родители.

Препоръка CM/Rec /2015/4 на Комитета на министрите за предотвратяване и решаване на спорове за преместване на дете, от 11.02.2015г.

Резолюция 2079 /2015/ за равенството и споделените родителски задължения: ролята на бащите, приета от Парламентарната асамблея на Съвета на Европа /ПАСЕ/ на 2.10.2015г. /не е преведена на български език/. В текста на резолюцията се отчита настъпилите промени в Европа по отношение на отговорностите, които имат мъжете и жените със семейства, като е отчетено че промяната е към изравняване на тези отговорности. От друга страна обаче законодателството, практиката и половите стереотипи за ролята на жената и мъжа понякога могат да доведат до ситуации, при които бащите са лишени от устойчиви взаимоотношения с техните деца. Връзката между дете и родител е основна част от правото на семеен живот, което се защитава от Европейската конвенция за правата на човека. Раздялата между дете и родител може да бъде постановена само от съд и то в изключителни случаи само ако съществува сериозен риск за интересите на детето. Местоживеенето на детето и правото на лични контакти може да се превърнат в източник на конфликт за двамата родители. ПАСЕ призовава държавите да въведат в правото си, или да засилят приложението на споделеното местоживеене, което често е най-добрият начин да се запази контактът между детето и неговите родители, и да ограничат изключенията от това правило само при случаи на насилие или изоставяне на детето, или домашно насилие, като времето, което детето следва да прекарва с всеки родител да се определя според нуждите и интересите на детето. ПАСЕ призовава държавите да въведат 12 конкретни мерки. Освен вече посочената мярка за споделено местоживеене, се посочва и развитието на медиацията в съдебните производства по брачни дела, в които участват деца, особено да се въведе задължителна информационна сесия по разпореждане на съда, на която родителите да се запознаят със споделеното местоживеене и че то може да бъде подходяща възможност в най-добър интерес на детето им и да работят за намиране на такова разрешение. Държавите следва да осигурят медиаторите да получат подходящо обучение, като се подкрепя мултидисциплинарната работа базирана на „Модела

Кохем“³. ПАСЕ препоръчва да се въведе т.н. родителски план, който позволява на родителите сами да вземат решение за основни насоки в живота на техните деца, както и да се въведе възможност децата да поискат да се преразгледат уговорките, които директно ги касаят, като напр. къде да живеят.

В обяснителния доклад към Резолюцията, подготвен от Комитета за равенство и анти-дискриминация са описани множество социологически и експертни проучвания за ползите от споделеното живеење, вкл. и положително становище от Световната здравна организация.

Социологически проучвания, становища на експерти

Проучването не се натъкна на много изследвания по темата извършени от европейски експерти. Вероятно причината за липса на такова е в краткия период от време, в което в Европа в някои държави е въведено съвместното упражняване на родителските права.

Проф.д-р Роланд Прокш, в своя изследване от 2003г., възложено му от Федералното Министерство на правосъдието и проведено в продължение на четири години на разведени родители и техните деца в Германия посочва че съвместното родителство интегрира родителите и децата, осигурява издръжката на децата, предоставя повече възможности на майките да работят. Едноличното упражняване на родителски права изключва единия родител и поставя в риск правата на децата към двамата родители и правото на лични контакти. Предоставяне родителските права на двамата родители намалява напрежението и конфликтите между тях – липсва губеща страна. Установено е, че съвместното родителство изисква и от майката и от бащата да бъдат отговорни след развода и от това печелят децата. Така се избягват и конфликтните съдебни процедури, които често са и много скъпи. Съвместното родителство води до редовно плащане на месечната издръжка за детето. Установено е също, че три пъти повече деца с родители, които съвместно упражняват родителски права, живеят при баща си, за разлика от децата, при които единия родител упражнява родителски права. И тези деца имат регулярни контакти с майките си. От друга страна едноличното упражняване на родителски права създава трудности при общуването на другия родител, тъй като титулярят на родителски права често възпрепятства контактите. Така нуждите на детето да контактува с двамата родители са игнорирани. Съдилищата в тези случаи са обикновено безсилни, действат по-бавно, а времето работи в полза на родителя, който не допуска или ограничава контактите на детето с другия родител. Според изследването в повече от 40% от случаите на еднолично упражняване на родителски права, родителят който има само право на лични контакти

³ Медиационен модел, наречен на град в Германия, където брачният съдия Юрген Рудолф е въвел система на сътрудничество между съда, адвокатурата, службите за закрила на младежта и консултативните услуги, което помага на родителите да намерят приятелски решения, които да отговарят на нуждите на техните деца

престава да поддържа или рядко поддържа контакти с детето си. Установено е също, че майките със споделено родителство по-често имат работа в сравнение с тези майки, които еднолично упражняват родителски права. И като последица те имат и по-висок доход. Децата също се чувстват по-добре, когато имат контакти и с двамата си родители. Заключение на изследването е, че едноличното упражняване на родителските права следва да се постановява от съда само когато това е необходимо. Д-р Прокш препоръчва законодателство, което да подкрепя да се въведат консултационни офиси и други услуги, вкл. и медиация преди отнасяне на въпроса до съда, които трябва да бъдат предпочитани и поради по-ниските такси в сравнение с тези на съда. Помощта на държавата не може да се ограничава само до оказване на правна помощ. Услугите за разрешаване на конфликти извън съда също трябва да бъдат подкрепени, тъй като това е в интерес на децата.

Налични са множество американски изследвания. Американската асоциация по психология посочва, след проведено проучване, че съвместното родителство има връзка с по-благоприятни резултати за децата, вкл. участието на бащата, по-доброто приспособяване на децата след развода, с издръжката, с по-малки съдебни такси, и понякога намален родителски конфликт. Асоциацията препоръчва повече медиация, съвместно родителство и обучение на родителите.

Други американски изследвания посочват, че след развода децата при съвместно родителство се справят по-добре от децата с еднолично родителство по отношение на депресията, девиантно поведение, усилия в училище и оценки в училище. Децата при съвместно родителство имат по-висока самооценка и самочувствие, проявяват по-рядко антисоциално или импулсивно поведение за разлика от децата, които са поверени само на един родител. Установено е, че липсата на баща, поради развод, води до по-лоши постижения в училище за момчета и момичетата, безработица за момчетата и ранно майчинство за момичетата. Това се обяснява със загубата на родителски ресурс /по-малко участие и контрол/, загуба на финансови ресурси и загуба на ресурси в общността/по-голямата мрежа от социални участия, включвания и подкрепа, която се получава от всеки родител/. Американските изследователи също установяват, че при съвместното родителство бащите плащат значително-по редовно издръжка за децата. Проучванията в САЩ също потвърждават извода на проучването в Германия, че 50% от децата, които се отглеждат само от единия родител загубват контакт с другия си родител, докато при споделеното родителство децата имат контакти и с двамата родители. Децата при съвместно родителство чувстват, че са обичани и искани и от двата си родител; чувстват се значими в семейството и разбират, че техните родители полагат големи усилия да се грижат съвместно за тях – два фактора, които имат значение за самооценката; и на трето място - имат физически контакт с двамата си родители и така получават „разрешение“ от психологическа гледна точка да обичат и да бъдат с двамата с родители, това ги спасява от конфликта на лоялност, пред който са изправени децата, при които родителите са в конфликт. Децата, които живеят и при двамата си родители намират живота в двата дома за нещо нормално. Децата, които посещават родителя, който не упражнява родителските права, споделят, че се чувстват

като на ваканция или като на среща. Самите родители могат да разчитат на грижата на другия родител за детето и така се избягва т.н. „прегриване“ на родителя, който разполага с време, през което не полага грижи за детето, когато то е при другия родител. Повечето работещи майки имат повече време да следват кариерно развитие и социален живот. Това им придава по-голямо самочувствие и по-високи доходи, което пък им позволява по-лесно да се откажат от ролята да бъдат родител „на пълен работен ден“.

Принципите на Европейското семейно право относно родителската отговорност са юридически аргументи в полза на съвместното упражняване на родителски права и отглеждане на децата. Тези принципи не са нормативен документ. Приети са от Комисията по европейско семейно право и се препоръчват от същата, чийто стремеж е да се прилагат "не по властта на държавата, а по повелята на разума". Те са изготвени след изследвания в държавите Франция, Скандинавските страни, Англия, Шотландия, Малта, Естония, Литва и Турция. На първо място се следва уточнението, че под понятието "родителска отговорност" се има предвид възприетото в нашето семейно право "родителски права и задължения".

В Принцип 3:10 е записано, че *родителската отговорност не трябва да бъде повлияна от развода или унищожаването на брака или друга формална връзка, нито от правната или фактическа раздяла на родителите.*

Принцип 3:13 гласи: *Съобразявайки се с висшите интереси на детето, родителите, притежаващи съвместна родителска отговорност, могат да се споразумеят относно нейното упражняване.*

Съгласно **Принцип 3:15** *"когато висшите интереси на детето изискват това, родителската отговорност може да бъде упражнявана от единия родител по споразумение или по решение на компетентен орган".*

Заключение

В последните 30 години в световен план настъпиха съществени промени в семейното право. Моделът на развода от 60-те и 70-те години на миналия век - ново начало за всеки партньор, а когато от брака има родени деца, упражняването на родителските права върху тях да се предоставят на единия родител и това да е обикновено майката, а на бащата да се предоставя режим на контакти с детето, вече е променен. Разводът прекратява брака, но не и родителството. През 90-те години се отчита появата на т.н. трайно семейство, при което основен принцип е, че не следва да се прави избор между родителите, в подкрепа на споделеното родителство.

Законодателните промени започват първо в САЩ в началото на 90-те години на миналия век, където се преминава от едноличното упражняване на родителските права на споделено родителство.

В Европа промяната започва първо от Великобритания със Закона за детето от 1989г. , в който се предвижда, че след развода родителските права и задължение продължават да се упражняват заедно от родителите, като съдът постановява само къде да живее детето и какъв е режимът на контакти.

Следват сходни законодателни промени във Франция през 1993г., Скандинавските държави, Германия и други.

Ефектът на тези законодателни реформи е, че разводът прекъсва връзката между съпрузите, но не и между родителите. Основният въпрос при раздялата на родителите вече не е с кой родител ще живее детето, а как времето на детето ще се разпредели между родителите. Във Франция и в Белгия местоживеенето на детето е определено алтернативно. Тези законодателни промени целят да изключат т.н. режим на лични контакти и да създадат такова положение, така че родителят, при когото детето не живее, да има достатъчно време, което да му позволи да има значимо и продължително участие на живота на своето дете.

Препоръки:

Изследването не препоръчва въвеждане на презумпция за съвместно упражняване на родителски права след развод или раздяла. Тя е далечна на нашите традиции и родителите не биха могли да се справят с нея без помощ от институциите – социални служби, образователни институции, съд. Самите институции не са подготвени за такава промяна. Това изисква обучение, промяна в нагласите, уважение и доверие в институциите, липса на агресия на такова високо ниво, каквото имаме в момента в обществото. Считаме, че съвместното родителство следва да навлезе постепенно и без сътресения в обществото, като съдът следва да решава всеки случай индивидуално с оглед най-добрия интерес на детето. Следва да се отчетат промените в законодателството след известен период от време съобразно изискването на ЗНА и да се прецени дали промяната трябва да продължи в посока въвеждане на презумпцията, че независимо от развода или раздялата родителите трябва да продължат заедно да се грижат за децата си и да поддържат връзка с тях.

Необходимо е обучение и специализация на съдиите, които разглеждат такива дела, във всички съдилища, обучение на медиаторите, адвокатите, социалните работници, учителите.

Предложение на законодателни изменения :

В Семейния кодекс

Член 59 се изменя така:

„Чл. 59. (1) При развод съпрузите по общо съгласие решават въпросите относно отглеждането и възпитанието на ненавършилите пълнолетие деца от брака в техен интерес. Споразумение може да се постигне и за споделено упражняване на родителските права като в този случай съпрузите трябва да предложат конкретни мерки

за разпределяне на упражняването на родителските права. Споразумението може да бъде постигнато при всяко положение на делото, включително и със съдействието на медиатор. Съдът утвърждава споразумението по реда на чл. 49, ал. 5.

(2) Ако не се постигне споразумение по ал. 1, съдът служебно постановява местоживеенето на децата, на кого от родителите се предоставя упражняването на родителските права, определя мерките относно упражняването на тези права, вкл. при пътуване на детето в чужбина и издаването на лични документи за това, както и режима на личните отношения между децата и родителите и издръжката на децата. Когато и двамата родители искат да упражняват родителските права, съдът може да постанови споделеното им упражняване, като определи съответни мерки за всеки родител. Когато родителите са постигнали съгласие за споделено упражняване на родителските права, но имат разногласия по някои от мерките относно упражняването им или личните отношения с детето, съдът постановява споделено упражняване на родителските права, като разрешава разногласията.

(3) Определянето на режима на личните отношения между родителите и децата включва определяне на период или на дни, в които родителят може да вижда и взема децата, включително през училищните ваканции, официалните празници и личните празници на детето, както и по друго време. Родителят, при когото детето живее, осигурява изпълнението на определения режим на личните отношения като съдейства на другия родител и му предоставя информация за детето. Той е длъжен своевременно да уведоми другия родител, когато поради болест на детето, училищна заетост или друга подобна причина, определеният режим не може да бъде спазен и да предложи друг определен ден или седмица за изпълнението му.

(4) Съдът решава въпросите по ал.2 и 3 с оглед най-добрия интерес на детето по смисъла на Закона за закрила на детето, след като прецени всички обстоятелства като: възпитателските качества на родителите, включително изпълнението на привременните мерки и данни за родителско отчуждение или домашно насилие, полаганите до момента грижи и отношение към децата, желанието на родителите, привързаността на децата към родителите, пола и възрастта на децата, възможността за помощ от трети лица - близки на родителите, социалното обкръжение, материалните възможности и всички други значими за случая обстоятелства.

(5) Размерът на издръжката трябва да осигури условията на живот на детето, които е имало преди развода, освен ако това би създавало особени затруднения на дължащия издръжка родител.

(6) Съдът изслушва родителите, както и децата при условията на чл. 15 от Закона за закрила на детето, взема становище от дирекция "Социално подпомагане" и ако е уместно, изслушва и други лица. При данни, че е налице родителско отчуждение, съдът изслушва също лице – психолог.

(7) По изключение, ако интересите на децата налагат това, съдът може да наложи мярка за закрила и да постанови те да живеят при дядо и баба или в семейство на други роднини или близки, с тяхно съгласие. Ако това не е възможно, детето се настанява в приемно семейство или социална услуга - резидентен тип или в специализирана

институция, посочени от дирекция "Социално подпомагане". Във всички случаи съдът определя подходящ режим на лични отношения между детето и родителите.

(8) При необходимост съдът определя подходящи защитни мерки за осигуряване на изпълнение на решението по ал. 2 и 7 като:

1. осъществяване на личните отношения в присъствието на определено лице;
2. осъществяване на личните отношения на определено място;
3. поемане на разходите за пътуване на детето, а ако е необходимо - и на лицето, което го придружава.

(9) Ако обстоятелствата се изменят, включително при искане за промяна в местоживеенето на детето в друго населено място или в чужбина или при неспазване на режима за лични отношения, при неизпълнение на споразумението по ал.1 съдът по молба на единия от родителите, по искане на дирекция „Социално подпомагане“ или служебно може да измени постановените по-рано мерки и да определи нови.“

(10) Решението по ал.2 и 7 не пречатства предприемането на мерки за закрила на детето по Закона за закрила на детето.

В чл. 127 се правят следните изменения:

1. Алинея 1 се изменя така:

„(1) Родителите могат да постигнат съгласие относно местоживеенето на детето, упражняването на родителските права, включително за пътуване на детето в чужбина и издаването на необходимите лични документи за това, за личните отношения с детето и издръжката му. Те могат да поискат от районния съд по настоящия адрес на детето да утвърди споразумението им. Споразумението има сила на изпълнително основание по чл.404, т.1 от Гражданския процесуален кодекс.“

2. Алинея 2 се изменя така:

„(2) Ако родителите не постигнат споразумение по ал.1 те могат да се обърнат към медиатор или да отнесат спора до районния съд по настоящия адрес на детето, който се произнася относно местоживеенето на детето, упражняването на родителските права, личните отношения с детето и издръжката му съгласно чл.59, 142, 143 и 144. Решението може да се обжалва по общия ред. Когато спорът е свързан с пътуване на детето в чужбина и издаването на необходимите лични документи за това, съдът преценява необходимостта от предварително изпълнение на решението.“

Член 127а се отменя.

В Гражданския процесуален кодекс

1. В чл. 322, ал.2 в изречение второ думата «задължително» се заменя с «може да».

2. В чл.323 се създава ал.4 :

„(4) По същия ред съдът разрешава възникналите разногласия между родителите в отношенията им с детето: кое учебно заведение да посещава детето, с какви извънучилищни занимания да бъде заето и кой от родителите има грижата за това,

издаване на документи за самоличност, разрешения за пътуване в чужбина и други. Определението на съда по разногласията подлежи на обжалване по общия ред. Съдът преценява необходимостта от предварително изпълнение на определението.

В чл. 76, т.9 от **Закона за българските лични документи**, думите „ по чл.127а“ се заменят с думите „ по чл.59, ал.2 или чл.127, ал.2“.

Мотиви към предложените законодателни изменения:

Семейството е основната единица на обществото и е естествената среда за растеж и благосъстояние на неговите членове, по-специално на децата. Правото на детето на семеен живот следва да бъде напълно защитено. С изм. на чл.59 се въвежда възможността за споделено упражняване на родителските права върху роденото от брака дете и при развод по исков ред. Това е едно по-благоприятно за детето решение, при което емоционалната връзка с двамата родители ще се съхрани и раздялата на родителите не би се отразила негативно върху неговото нравствено и пълноценно развитие и възпитание. Споделеното упражняване на родителските права ще даде възможност за детето да запази естествената семейна среда, която е съществувала преди раздялата на родителите, както и да живее и при двамата си родители. Предвидени са изменения и в Гражданския процесуален кодекс, с които ще се постигне съответствие с предложените промени - решение на съд относно упражняване на родителските права, само ако някои от съпрузите поиска това, т.е. само когато е наложително ще се намеси съдът и ще ги регулира с решение. Институтът на споделеното упражняване на родителските права след развода е въведен в редица европейски държави. Той съществува и в нашата действителност, но само ако родителите постигнат споразумение по въпроса за упражняване на родителските права и местоживеенето на детето. Предложените изменения в чл.59 ще дадат възможност за уеднаквяване на последиците от развода по споразумение и по исков ред.

С проекта се предлага нов подход на решаване на споровете между родителите по повод пътуването на децата в чужбина. Досега този спор се решава по реда на чл.127а. Тези случаи възникват когато единият от родителите желае да пътува с детето в чужбина по повод екскурзия, почивка, или когато детето иска да пътува само със съученици на екскурзия в чужбина, или на международно състезание и т.н., но другият родител не е съгласен с това пътуване. В този случай родителите сезират съда да реши техния спор досежно пътуването на детето. Практиката показва, че делата по чл.127а, които се решават по общия исков ред, продължават дълго във времето и често спорът на родителите остава без предмет, тъй като исканото пътуване е пропуснато, докато съдът се произнесе. Често пъти родителите искат да решат и други свои спорове и отношения в този вид дела, което се отразява негативно на децата. Възможността им да пътуват и опознават света е ограничена от все още нерешените спорове между родителите. С предложените изменения се дава възможност въпросът за пътуването на детето в чужбина да се реши още при решаване на въпроса за родителските права и местоживеенето му, съответно необходимостта от специално производство отпада и

чл.127а следва да бъде отменен. Разбира се, при промяна на обстоятелствата, спорът може да бъде повдигнат пред съда отново. Предложеното изменение е и в отговор на държавата да съобрази законодателството си след осъдителното решение на Европейския съд по правата на човека по делото Пенчеви срещу България от 10.02.2015 г. по жалба № 77818/12 г. С изменението в чл.59 изрично се предвижда възможността страните да ползват медиация при решаване на въпросите свързани с родителските права. По отношение на режима на лични отношения е предложен текст, който съобразява последното развитие на съдебната практика в тази насока. В същото време се наблюдава, че някои съдебни състави продължават да определят класическия подход на лични контакти на детето с родителя, при когото то не живее - два пъти в месеца и веднъж, за 20 или 30 дни през лятото, без изрично да се уреждат контактите по време на другите ваканции, по време на личните, официалните и др. празници. За да се уеднакви практиката по тези дела е необходимо доразвиване на уредбата.

Проблем се отчита и при изпълнението на режима на лични отношения. Родителят, който упражнява родителските права върху детето, има съответни задължения към другия родител - да го информира за детето и да му съдейства при изпълнение на определения режим. Възпрепятстването на упражняването на режима е посочено изрично като възможност да се иска промяна на родителските права. От една страна това следва да действа възпиращо на родители, които не изпълняват режима на лични контакти, определен със съдебно решение, а от друга страна се въвежда на законово ниво наложилата се съдебна практика в тази насока. На законово ниво са уредени критериите, които съдят следва при решаване на спора за родителските права. Критериите за това са изрично посочени в ППВС №1/74г. Освен тях обаче, особено след ратифициране на Конвенцията за правата на детето, са се наложили и други критерии във връзка с преценката на най-добрия интерес на детето. Установено домашно насилие също се взема предвид и сега от съда при решаване на въпроса за родителските права. Предложените изменения целят да обединят тези решения. За да се преодолеят разликите при изпълнение на режима на лични отношения и за да се въведат на законово ниво установените добри практики са предвидени защитни мерки за изпълнение на решението относно режима на личните отношения.

Препоръчително е да се даде един достатъчен срок обществото и особено институциите да се подготвят за изпълнението на законовите изменения, като в случая предлагам 6 месечен *vocatio legis*.

Препоръчително е да се направят изменения в законодателството и във връзка с медиацията, социалните услуги, специализация на съдиите, задължително обучение на медиаторите, социалните работници, адвокатите, но това е извън обхвата на настоящото проучване.